

Ragnar Wulm

SÄRTRYCK UR SVERIGES NATUR 1916

UTSIKT ÖFVER TÅKERN
FRÅN HÅNGER

STEN BERGMAN FOTO
MAJ 1915

Från Tåkern 1915.

AF

V. A. ENGHOLM.

Huru den s. k. rensningen af afloppskanalen verkade.

Denna mycket omtalade och omskrifna rensning, som afslutades under 1913, afsåg att återställa sjöns nivå sådan den var strax efter den första sänkningen år 1846, då dess yta föll 1.78 meter och 3,228 tunnland jord kommo i dagen. Under årens lopp hade nämligen afloppet slammats igen och sjöns medelnivå höjt sig. Men kanalen fördjupades afsevärdt mera än hvad 1846 var fallet, hvarför vännerna af sjöns bibehållande i sitt nuvarande skick protesterade häremot, fruktande att sjön skulle förvandlas till en dypöl. Arbetet afbröts visserligen tillfölje af denna protest, men då var fördjupningen redan gjord, och vi skola nu se hur den verkade. I augusti 1914 besökte jag sjön, och då hade den sjunkit

oerhördt. Lägsta vattenståndet från fixpunkten var detta år, 1914 = 24 cm., 1913 = 86 cm., 1912 = 67 cm., 1911 = 38 cm.

Af dessa siffror framgår huru lågt vattenståndet var jämfördt med närmast föregående år. Större delen af sjön var ofarbar äfven med eka. På stora vidder syntes *Chara*-bankar öfver vattenytan ute på sjön. Vid Hångersudde hade bildats uddar och öar, som aldrig förr varit synliga; ön

BRUSHANEBO PÅ YXSTADS
STRAND

STEN BERGMAN FOTO
MAJ 1915

Bastulagen sammanhängde med fastlandet, sammaledes var förhållandet med Gatören, som nu bildade en udde. Maderna innanför Hasleudden voro totalt torrlagda. Af fåglar syntes i närheten af land endast sothöns och en och annan enkelbeckasin; alla andra fåglar svanar och änder voro samlade på det s. k. djupet utanför Kyleberg.

I väster, där sjön gränsar till Dags mosse, var den förvandlad till en stor dypöl. All fisk samlades på det ställe i sjön, där denna var djupast, och där fiskades med strönot flera hundra kg. dagligen.

Af denna korta redogörelse vill synas, som Tåkern snart sett sin sista stund; men orsaken till sänkningen får icke ensamt tillskrivas kanalens fördjupande utan ännu mer den svåra torka, som var rådande under våren och sommaren 1914, under hvilken tid knappt en regndroppe föll.

Under detta år (1915), då nederbörden under vintern och våren varit normal, har sjön återtagit sin gamla nivå och bibehållit densamma under eftersommarens starka nederbörd. Lägsta vattenståndet under året har hittills varit 56 cm. Af det hela tyckes sålunda framgå, att den ifrågasvarande rensningen af afloppskanalen icke mycket inverkat på sjöns vattennivå.

En brushanelek på Yxstads strand.

(Omedelbart nedskrifvet.)

Ifrån min farkost (en grundgående eka) besåg jag på mycket nära håll en sådan lek den 19 maj 1915. Egen-
domligt nog kan man från sjösidan i båt komma brushanarne mycket nära, hvilket icke lyckas om man närmar sig från land. Klockan var mellan 2 och 3 e. m. Synliga voro 5 hanar och minst 5 à 6 honor; de öfriga lågo dolda i starren. Hanarne stodo dels uppräta med utspända halskragar, dels lågo de. Så kallad stridsställning med näbben lodrät mot marken märktes icke. Honorna stodo uppräta med sträckta halsar.

När lusten kom på hanarne, sprungo de framåt med stor hastighet, gjorde piruetter och krumsprång med släpande vingar och mycket utspända kragar. Ibland gjordes sådana utfall, utan att riktas mot någon rival, så att säga i luften, detta så vidt jag kunde se. Någon skarpare sammandrabbning, så att fjädrar lossnade af de stridande, förmärktes icke, och i allmänhet varade anfallet helt kort. Det hela föreföll mer som lek än strid. Färgen på hanarnes halskragar varierade mycket. Två voro mörkblå, en röd, en gul, en den märkligaste, hade snöhvit krage. Sedan jag stakat min eka på ungefär 10 m:s afstånd, tog hela flocken till flykten och visade det sig nu, att honorna voro öfverlägsna hanarne i antal.

Detta var en nyhet, ty i vanliga fall brukar det vara tvärtom, så att på en stor hanflock endast 2 à 3 honor före-

LYFTANDE SVANFLOCK I TÅKERN

STEN BERGMAN FOTO MAJ 1915

komma. Om detta förhållande är ett godt eller dåligt tecken för artens bestånd är svårt att säga. Som vi veta, är brushanen polygam och borde sålunda stammen ökas tillfölje af nämnda förhållande.

Yxstads strand.

På denna strand, en af de märkligaste hvad fågellifvet beträffar, häckar ett stort antal fågelarter. Stranden har en areal af omkring 84 tunnland och består till största delen af sumpig kärrmark, bevuxen med högt starrgräs, dels af torr stembunden mark s. k. ör, glest bevuxen med vanliga örter, men äfven en och annan raritet finnes, t. ex. den för Tåkern egendomliga *Diplotaxis bracteata*. Af fågelarter, som här häcka eller uppehålla sig, utom den förutnämnda brushanen, böra nämnas: Den större och mindre strandrullingen, den mindre numera sällsynt; kärrsnäppan fortfarande allmän; den grönbenta snäppan sällsynt; *Tringa platyrhinca* har mig veterligt häckat endast ett år; tofsvipan, mycket allmän; den fläckiga sumphönan (*Gallinula porzana*). I »Fauna och Flora» har undertecknad omnämmt ett egendommeligt fall i afseende på denna fågels häckning år 1908. Tvenne honor värpte nämligen i samma bo. Den egentliga ägarinnan af boet reducerade den stora kullen (omkring 20 ägg) på så sätt att hon nedgräfdde de öfverflödiga i starttufvan. Horsgöken är tämligen allmän. Hans surrande läte om våren liksom längre fram hans lockton »tjöpp tjapp» höres öfverallt. Af andfåglar märkas: gräsanden allmän; skedanden årligen i ett å två par; årtan årligen; krickan ett och annat år. Af roffåglar är den bruna kärrhöken vanligast; om hösten ser man honom segla öfver stranden och speja efter beckasiner, som nu torde utgöra hans förnämsta föda, och flerfaldiga gånger har jag påträffat lämningar efter denna fågel på stranden. En gång på 1900-talet har äfven en blåhök (*Circus pallidus*) blifvit skjuten på stranden, äfven denna med en enkelbeckasin i klorna. En ännu sällsyntare roffågel, nämligen den stora jaktfalken, sköts här för några år sedan; detta exemplar finnes i Vadstena museum (Tåkernsamlingen). Den lilla sparfhöken ses äfven ofta glida öfver stranden, förföljd af en stor vipflock, på jakt efter vipungar,

hvarmed han troligen föder sina egna ungar. I vassarna utanför stranden häckar svanen, sothönan, doppingen samt den lilla rörsångaren mycket allmänt.

Af denna redogörelse torde framgå, att ett rikt och lifligt fågellif är rådande på denna strand och att detta fågellif är värdt att skyddas. På senare tider, sedan Tåkern blifvit allmännare känd, har äfven stranden blifvit uppmärk-

PRÄSTÖREN

L. WIDERSTRÖM FOTO 1915

sammad af ornitologer och turister, som besökt sjön, och härom är visserligen icke annat än godt att säga, men äfven okynniga pojkar och äggsamlare ha understundom öfversvämmat platsen, och är det just detta som bör förhindras.

Verkningarna af sådana besök ha ej uteblifvit, och på senare tider har fågellifvet synbart aftagit och somliga fågelarter nästan försvunnit, t. ex. mindre strandrullingen, andra minskats i antal, t. ex. brushanarne. Ofta har jag påträffat öfvergifna andbon, beroende därpå att honorna gång på gång blifvit skrämde från äggen och slutligen öfvergifvit sina bon. Här bör Naturskyddsföreningen gripa in och om möjligt få stranden fridlyst med förbud att under fåglarnas häckningstid beträda densamma.

Det väsentliga af fågellifvet, t. ex. brushaneleken, kan mycket väl ses från sjön eller med en god kikare från den gamla strandvallen, där en väg går fram. Men icke nog med att, såsom nämnts, fridlysa platsen, det är äfven nödvändigt att anställa en vaktare, som har uppsikt öfver platsen, vakar öfver att förbudet efterlefves och afvisar obehöriga.

En sådan mycket lämplig och för fågellifvet intresserad

LINDÖN

L. WIDERSTRÖM FOTO 1915

person finnes bosatt på platsen, och är han, som jag tror, villig att åtaga sig detta uppdrag mot skälig ersättning.

Prästören.

Utom Yxstads strand finnas äfven andra platser värda att skyddas. Ibland dessa vill jag i första rummet nämna Prästören, en liten ö midt för Svanshals kyrka på andra sidan af sjön. Ön, som vid normalt vattenstånd har en areal af omkring $\frac{1}{2}$ tunnland och är bevuxen med hufvudsakligen starrgräs, utgör en kär häckplats för skrattmåsar och tärnor, som här häcka i stora kolonier; ett år räknade jag ända till 70 st. skrattmåsbö. Äfven finnas här brushanar och änder, i

synnerhet skedänder, brunänder och viggår, som ha bon i starren. Ön användes till upplag af fiskeredskap (ryssjor) och gräset afslås till foder, hvarvid fågelreden ofta blottas och öfvergifvas. Ett år, då jag besökte ön, fann jag i de uppställda ryssjorna åtskilliga döda brushanar, som lidit hungersdöden, samt en andunge, ännu vid lif. Ön, som lämnar ringa afkastning i foder, kunde kanske för skapligt pris arrenderas eller rent af köpas af Naturskyddsföreningen, som då skulle förbjuda allt tillträde till densamma under fåglarnes häckningstid.

Lindön.

Denna ö, kallad Tåkerns pärla, har en areal af ungefär 8 tunnland och är bevuxen med blandad löf- och barrskog. Löfskogen består till största delen af björk, asp och al; märkligt nog finnes ej en enda lind på ön. Hagtorn finnes både i busk- och trädform, hvaribland en ovanligt stor, ett riktigt jättehagtornsträd. Ett lifligt och rikt fågellif råder såväl på ön som i vassarne däromkring. I vassarne häckar svanen samt doppingar och sothöns i massor; på ön häckar många sångfåglar såsom säfsångaren, bastardnäktergalen, trädgårdssångaren, trädpiplärkan, bofinken, koltrasten, snöskatan m. fl. samt dessutom gräsänder och brunänder. Ett år, 1911, häckade ett hägerpar på ön, men har sedan ej afhörts, oaktadt de fingo i ro ligga fram sina ägg och mata sina ungar. Boet var byggt i en tämligen hög fura, som var omgifven af flera dylika. Ön är en kär tillflyktsort för ortens befolkning, som här tillbringar i synnerhet söndagarna i det gröna. De flesta Tåkernbesökare bruka taga land på ön, där de hafva en vidsträckt utsikt öfver hela sjön. Af ägaren användes den dels till bete, dels tages en rik höskörd därifrån. Då fåglarna nog störas af de täta besöken — isynnerhet lida andfåglarna däraf — förefaller det måhända underligt, att jag icke vill anbefalla ön till naturskydd med förbud mot landstigning. En sådan åtgärd skulle emellertid, enligt hvad jag tror mig kunna förutse, väcka förargelse bland traktens allmoge, och äfven torde arrendesumman blifva alltför hög.

På senare tider har Tåkerns fågellif blifvit känt och uppmärksammat i vida kretsar. Så har t. ex. under det senaste året ungdomen i flera skolor bidragit till en insamling i och för sjöns bevarande i sitt nuvarande skick. Om äfven resultatet af denna penninginsamling icke blir så stort, att hela sjön kan göras till s. k. nationalpark och all jakt förbjudas, har dock genom detta initiativ intresset för sjön ökats, och torde det insamlade räcka till skydd för en och annan plats.

Jag skulle då vilja föreslå, att de insamlade medlen i första hand användas till naturskydd för Prästören och Yxstads strand på så sätt som här förut blifvit nämndt.

